

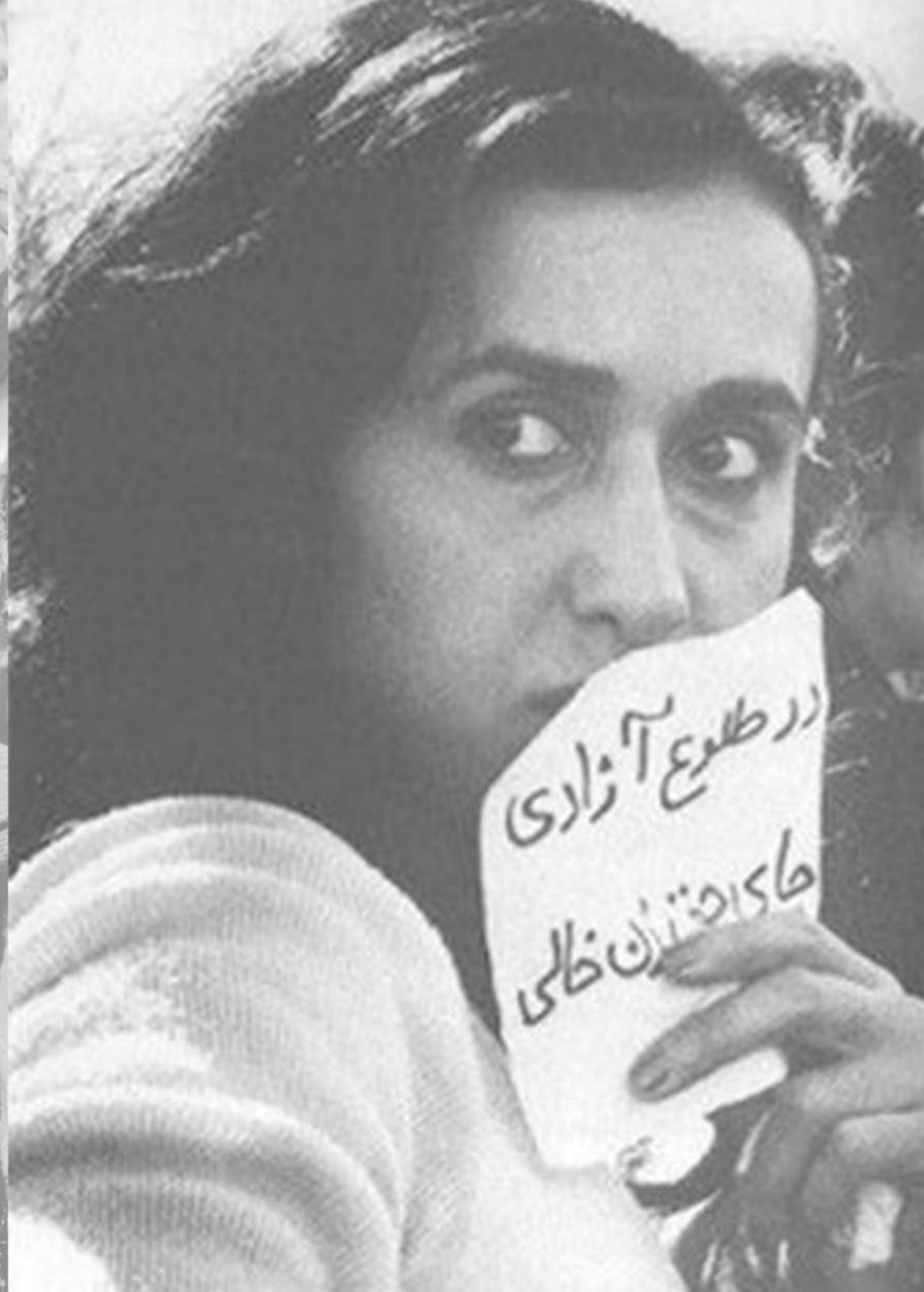
گاهنامه سیاسی، اجتماعی قاب شیشه‌ای

اسفندماه ۱۳۹۶ - شماره ۹

صاحب امتیاز: مجمع اسلامی دانشجویان دانشگاه سمنان

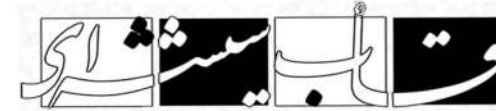
مدیرمسئول و سردبیر: شیوا قزلو

صفحه آرا: محمدرضا قلی‌پور

تصاویری از نشریات زنان در دوران مشروطه

گاهنامه سیاسی، اجتماعی قاب شیشه‌ای اسفندماه ۱۳۹۶ - شماره ۹

صاحب امتیاز: مجمع اسلامی دانشجویان دانشگاه سمنان
مدیرمسئول و سردبیر: شیوا قزلو
صفحه آرا: محمدرضا قلی‌پور
هیئت تحریریه به ترتیب حروف الفبا:
فاطمه سرلک، شیوا قزلو

/majma_eslami

@majma_eslami

دریافت انتقادات و پیشنهادات :

@majma_eslami_admin

این انجمن پیش از جنگ جهانی اول، به منظور احقاق حقوق اجتماعی و سیاسی زنان در تهران تشکیل شد و از ویژگی های بارز آن امکان حضور مردان به همراه همسران و دختران خود در جلسات بود. دگرسوی از آنجا که تا آن زمان، زنان در پستوی خانه و به دور از اجتماع نگه داشته می شدند، جلسات این انجمن توانایی آنان را در بهبود روند اجتماعی شدن بالا برد و نحوه صحیح برخورد با مردان در موقعیت های مختلف مطرح شد. گفتنی است افتخارالسلطنه و تاج السلطنه (دختران ناصرالدین شاه) از اعضای این انجمن بودند.

۳. شرکت خواتین اصفهان

در سال ۱۲۹۷ خانم صدیقیه دولت آبادی با تاسیس این شرکت فعالیت های خود را در جهت آزادی و آگاهی زنان پیش برد. هم چنین روزنامه ی زبان زنان (ناشر افکار زنان اصفهان) را منتشر کرد که پس از ۳ سال توسط دولت وقت متوقف شد. سپس وی به تهران عزیمت کرد و انجمن آزمایش بانوان را بنیان گذاشت و مجدداً فعالیت های خود را از سر گرفت .

۴. پیک سعادت نسوان

در سال ۱۳۰۰ در رشت جمعیتی با این نام برای احقاق حقوق سیاسی و اجتماعی زنان تشکیل شد. عده ی زیادی از زنان گیلانی به این جمعیت پیوستند و با تاسیس کلاس اکابر، دبستان، کتابخانه و... در تنویر افکار آن سامان کوشیدند. این جمعیت مجله ای نیز با همین نام به سردبیری روشنگر نودوست منتشر کرد که مقالاتی در جهت پشتیبانی از حقوق زنان و مفاهیم اجتماعی و ادبی را شامل میشد.

نخستین شماری پیک سعادت نسوان با مقاله ای از مهکامه محصلی به پایان می رسد. وی در بخشی از مقاله می نویسد: ((فقر و نکبت، جهل و فساد اخلاق مانند مرض خوره سرپای ما را فرا گرفته و ساکنین این کشور را به موت و فنا ی فجیعی تهدید می کند. نسوان کشور ما به واسطه ی فشار و عناد مردان همین مملکت متاسفانه به اسرار تعلیم و رموز تربیت آشنا نیستند و به این دلیل نمی توانند دختران هنرور و پسران لیاقت مند به جامعه تحویل دهند.))

در مقاله سوم نشریه (نوشته ی دکتر آقاخان) به محدودیت خروج از خانه و همقدم شدن زنان با مردان اشاره شده است. نویسنده از بیرون رفتن زنان به همراه شوهرانشان انتقاد می کند و می گوید: ((هیچ کسی را سراغ نداشته باشید از هر صنف در هر طبقه که مایل نباشد در باغ و سبزه زاری با خانوم خود گردش کرده و از هوای آزاد استفاده نماید. پس همانا عدم اعتماد است که جامعه را از کلمه ی آزادی نسوان عصبانی می سازد. در فرنگ و ممالک آزاد، مردان مگر در مواردی که عفت و ناموس خود را حرفه قرار دهند، و کمتر دیده میشود که در گردشگاهها به زنی نگاه یا توجه و التفاتی نمایند. زنان ما باید بدانند که هر چیز گرانبها و نفیس به واسطه ی کمیابی اوست. پس قدسیت و احترام مادر آن است که سرمایه و غرور خود را به رایگان نفروشد.

علی رغم همه ی موارد مذکور روند دستیابی زنان به حقوقشان بسیار کند پیش می رفت و آن ها تا سال ۱۳۴۱ نتوانستند به حق رای دست پیدا کنند. در ۲۶ شهریور ۱۳۴۲ برای اولین بار شش زن به نمایندگی مجلس شورای ملی و دوزن به نمایندگی مجلس سنا و بانویی به معاونت وزیر و بانویی دیگر به معاونت استانداری منصوب گشتند که نتایج خوبی برای زنان به وجود آورد و قوانین مهمی برای آنان به همراه داشت. یکی از این قوانین حق ازدواج (و بالا رفتن سن ازدواج) و همچنین حق طلاق بود. تا پیش از آن در خواست طلاق از سوی مرد، چه با بهانه چه بی بهانه، برای اجرای آن کافی بود. نهایتاً تدوین و تصویب ((قانون مدنی)) در ۱۸ اردیبهشت ۱۳۰۷، و آزادی فردی زنان را ارتقا داد. ماده ۱۴۰۱ قانون مدنی چنین مقرر کرده بود که نکاح دختران قبل از رسیدن به ۱۵ سال تمام و نکاح ذکور قبل از ۱۸ سال تمام مشروع است. معذک در مواردی با پیشنهاد مدعی العموم و تصویب محکمه ممکن است معافیت از شرط سن اعطا شود.

از دیگر حقوق احقاق شده ی زنان آن دوران و آزادی بیان بود. زنان تا پیش از مشروطه کمتر در زمینه ابراز عقیده فعال بودند. در این میان شاید مهمترین اثری که در آن نقش زنان دوران قاجار به خوبی نشان داده می شود، و رساله ی انتقادی بی بی خانم استرآبادی به نام ((معایب الرجال)) است که در رد ((تأدیب النسوان)) نوشته شد. این رساله اولین نوشته ی انتقادی اجتماعی زنان تاریخ ایران به شمار می رود. بی بی خانم یکی از اعضای روشنفکر انجمن نسوان وطن خواه بود. در آن زمان جزوه های تهیه شده ای به نام مکر زنان توسط پسر بچه هایی در میدان های اصلی شهر به فروش می رسید. طبق خاطرات برجای مانده از اسفند ماه سال ۱۳۰۱ انجمن نسوان وطن خواه در حرکتی اعتراضی در روز و ساعتی مشخص گردهم آمده و کتابچه ها را از بچه ها گرفته و به آتش کشیدند. افسران پاسبانی پس از بازداشت آنان و جواب های کوبنده ای از تک تک اعضا دریافت کردند. محترم اسکندری چنین پاسخی را داده است: ((این عمل ما برای دفاع از آبروی مادران و خواهران شمامست. ما هم مثل تمام انسان ها عقل داریم و مکار نیستیم.)) سخنان پرشور و حرارت وی در نهایت سادگی منجر به مسرت افسران شهربانی شد و از بچه ها التزام گرفتند که دیگر چنین کتابی به دست نگیرند. افسران نیز قلباً حامی زنان انجمن بودند.

فاطمه سرلک

در صفحه ۷ نشریه می‌توانید تصاویری از نشریات این دوره را در زمینه زنان مشاهده کنید

سخن سردبیر

پیش از قرن ۱۸ و فرآیند انقلاب صنعتی، در بیشتر جوامع مردها از حقوقی به مراتب بالاتر نسبت به زنان برخوردار بودند و به نوعی می توان گفت زنان در بسیاری از امور حق مشارکت نداشتند .

اما در اواسط قرن ۱۸ با شروع فرآیند انقلاب صنعتی تلاش زنان برای گرفتن حقوق اولیه خود آغاز گردید از این تلاش ها می توان به تلاش گروهی که خواهان دادن حق رای به زنان بودند اشاره کرد شروع این حرکت ها سبب به وجود آمدن جنبش اجتماعی گسترده ای در کشور آمریکا شد هر چند به ثمر رساندن این تلاش ها نزدیک به پنجاه سال زمان برد و در سال ۱۸۹۳ نیوزلند اولین کشوری شد که حق رای زنان را به رسمیت شناخت .

با آغاز قرن بیستم و وقوع جنگ های جهانی، زمینه برای مشارکت زنان در این صحنه ها فراهم شد . در واقع مشارکت در این زمینه ها یعنی صنعت ، جنگ و ... گام بزرگ آن ها برای مطالبه گری ها و شروع اعتراضات علیه نابرابری ها به علت شرایط سخت کاری و دستمزد کم و ناعادلانه بود .

۸ مارس ۱۸۵۷ زنان کارگر در نیویورک طی اعتراضی، خواستار افزایش دستمزد و بهبود شرایط مناسب برای کار و از بین بردن نابرابری ها شدند در ادامه در سال ۱۹۰۷ که اعتراضات برای رسیدن به حقوق کارگران به اوج خود رسیده بود، به واسطه پنجاهمین سالگرد اعتراض زنان کارگر در ۸ مارس، جریان اعتراضی با شعار « حق رای برای زنان » شکل گرفت که در ابتدا از این روز به عنوان روز زنان کارگر یاد می شد و با گذشت زمان به روز جهانی زن تغییر نام پیدا کرد.

این روز، روزی برای آگاهی از حقوق زنان در جوامع بشری، تلاش و مبارزه با تبعیض های جنسیتی و رسیدن به حقوقی برابر و شرایط مناسب برای آن هاست و این مبارزات و تلاش ها به سرانجام نمرسد مگر با تلاش زنانی آگاه و پایبند به حقوق خود و در کنار آنها مردانی که به این حقوق و مطالبات احترام می گذارند و برای رسیدن زنان به حقوق خود از هیچ تلاشی دریغ نمی نمایند. حقوقی که با وجود خلقت برابر آدمیان ، نابرابری در آن بی معناست

جنبش فمنیسم نیز اساسا به دنبال رفع قرار گرفتن جایگاه زن در فرودست جامعه و دستیابی به حقوق و مزایای یکسان و خواهان امکان انتخاب به دور از قضاوت و تبعیض است و نه به دنبال برتری جنسی بر جنس دیگر.

تا زمانی که به دختران از کودکی بقبولانیم که بلند نخندند ، بازی نکنند و بین دختران و پسرانمان فرق بگذاریم و آنها را مجبور به انجام یک کار و منع از انجام کاری کنیم ، این باور را در آنها می پرورانیم که در مقابل مردان انسان های ضعیف تری هستند ، همانطور که مردان با این باور بزرگ می شوند که صاحب زنان هستند و بر آنان امر و نهی می کنند .

به این ترتیب شکاف های جنسیتی هر روز و هر روز بیشتر میشوند و جامعه به جامعه ای مردانه تبدیل می شود و زندگی برای زنان در این جامعه سخت تر می شود.

افراد فمنیست بر این باورند که مرد انسان برتر نیست بلکه انسانی است برابر با زن . اما در جامعه کنونی این باور نهادینه شده است که زن جنس دوم و اساسا جنس ضعیف است و بهترین راه حل این بحران این است که زنان و مردان در کنار هم برای از بین بردن این باور ها و کلیشه ها تلاش کنند تا به سمت جامعه ای پیشرفته ، آزاد ، برابر

و فارغ از جنسیت و جنسیت‌زدگی گام‌برداریم.

وقتی از کودکی با این باور و کلیشه‌های جنسیتی رشد می‌کنیم، نقش‌های جنسیتی ناخودآگاه در ذهن ما شکل می‌گیرند و با ورودمان به جامعه در رفتارمان بروز پیدا می‌کنند و این‌گونه ما بسیاری از حقوق خود را که به‌طور روزمره با آن روبرو هستیم و جزو کوچکترین حقوق هر زنی است را نمی‌شناسیم و تا زمانی که از آنها آگاه نباشیم از طرف جامعه نیز نادیده گرفته می‌شود .

همه ی ما باید به این باور برسیم که فارغ از جنسیت و به تبع آن تفاوت های که داریم انسان هستیم و همه از حقوقی برابر برخورداریم

نکته قابل تامل دیگر این است که زنان به عنوان یک جنس و انسان باید در زندگی خود حق انتخاب داشته باشند و خود برای زندگی‌شان تصمیم بگیرند. همانگونه که مردان حق انتخاب و تصمیم‌گیری دارند.

به هر روی آنچه در ایران و جامعه امروزی ما حاکم است ، علی‌رغم اینکه دین اسلام دین برابری و مساوات است، فضایی بسته و مردسالارانه است که بانوان را هرروز با فشارها و محدودیت های جدیدی :روبه‌رو می‌کند و این فشارها به شکل‌های مختلف اجتماعی،اقتصادی و فرهنگی و...نمود پیدا می‌کنند که مشخصا نقض بارز حقوق انها در جامعه است و مستقیما آزادی‌های فردی را صلب نموده و به شخصیت آنها توهین می‌کند ، مانند : منع ورود آن‌ها به ورزشگاه برای دیدن مسابقات به بهانه حفظ کرامت و ارزش بانوان ، تفکیک جنسیتی در بسیاری از اماکن و فضاها ، حجاب اجباری ، شرایط نابرابر و ناعادلانه کاری و اساسا این دیدگاه که زنان وسیله‌ای برای بقای نسل هستند که همه‌وهمه باعث خروج بانوان از صحنه فعالیت‌های اجتماعی است و در نتیجه جامعه‌ای که زنان در آن مشارکت اجتماعی نداشته باشند رو به افول می‌رود.

یکی از راه‌های برون‌رفت از این‌گونه معضلات ، فرهنگ‌سازی و در کنار آن تلاش و آگاهی‌بخشی است تا این دیوار نابرابری و زن‌ستیزی فروریزد.

به امید رسیدن به ایرانی آزاد و برابر برای همه ...

زنان ایران در مشروطه

درباره هیچ رویداد سیاسی و اجتماعی در تاریخ نمی‌توان با بررسی تنها یک مقطع کوتاه از آن به قضاوت نشست. مبتنی بر این دیدگاه اگر قرار باشد نگاهی به وضعیت زنان در دوران مشروطه‌خواهی ایرانیان انداخت، نیازمند ملزوماتی هستیم و لازم است که به زمان قبل از مشروطه بازگشت و ریشه‌های شکل‌گیری اندیشه‌های برابری‌خواهانه و فعالیت زنان در دوره‌های پیش از مشروطه را بررسی کرد. زنان نه تنها در دوران مبارزات مشروطه‌خواهی که قبل‌تر از آن نیز تلاش منسجمی برای نشان دادن حضور اجتماعی خود داشتند.

از همان ابتدای شروع این جنبش، زنان همپای مردان به تکاپو افتادند. از ماجرای گران شدن قند و درگیری در مسجدشاه گرفته تا مهاجرت و به توپ بستن مجلس، در جوش و خروج بودند. بدین جهت پس از استقرار نظام مشروطه به مرور، زنان تصمیم گرفتند فعالیت‌های مستقلی را در پیش بگیرند.

جنبش مشروطه مجموعه رویدادهایی است که به امضا کردن فرمان مشروطه (به‌سال ۱۲۸۵) توسط مظفرالدین شاه انجامید و منجر به تصویب نخستین قانون اساسی کشور شد. از مجاهدین مشروطه غالباً از کسانی یاد می‌شود که در این جنبش، مسلحانه با نیروی دولتی مستبد مبارزه می‌کردند.

زنان ایران به اشکال گوناگون در پیکارهای مشروطه طلبی شرکت کردند. زنان طبقه پایین اجتماع، یا پا به رزم بودند یا با راه انداختن تظاهرات وسیع جانانه برای انقلاب کوشیدند. دگرسو زنان طبقه متوسط بورژوازی سعی کردند با دایر کردن مؤسسات فرهنگی، با اسلحه ی آگاهی به مبارزه با تبعیض اجتماعی وجنسی برخیزند. در کمال تاسف زنان آزادی‌خواه به سبب قدرت نفوذ بیشتر واپسگرایان به هدف خود بطور تمام و کمال نرسیدند اما عشق به آزادی از دل آنان هرگز رخت نیست و همواره در این مسیر مبارزه می‌کنند.

–عوامل بیداری زنان

با به وقوع پیوستن انقلاب صنعتی در قرن ۱۹م "ماشین کاری" جای "دست کاری" را می‌گیرد. نتیجتا قدرت بدنی به عنوان برتری شناخته نمی‌شود و زنان هم‌طراز با مردان در امر تولید شرکت می‌کنند. استقلال مالی و اقتصادی یکی از شرایط آزادی زن را فراهم می‌کند. علاوه بر آن ماشینیسیم به نحوی دیگر در بیداری زنان مؤثر واقع می‌شود؛ گسترش شهرنشینی سبب می‌شود که مردم مختلف الحال باهم بحث و نقادی و تفکر کنند و کهنه پرستی و سنت را درهم شکنند. نتیجتا ماشینیسیم علاوه بر رفع احتیاجات حیاتی ، بر سرعت تفکر انسانی می‌افزاید.

به هر روی زنان طبقه ی واحدی را تشکیل نمی‌دهند و زن بورژوا وابسته به مرد بورژوا، و زن کارگر وابسته به مرد کارگر است. به‌گفته‌ی لنین مادامی که مالکین و سرمایه داران وجود دارند، تساوی زن و مرد حتی در مقابل قانون نیز نمی‌تواند وجود داشته باشد.یقینا این سخن، با ضرورت مبارزه صنفی زنان منافات ندارد..

مخلص کلام در سایه ی انقلاب کبیر فرانسه و انقلاب صنعتی فریاد مساوات و آزادی طلبی به ایران نیز میرسد. انقلاب مشروطیت ژاپن وشکست تزاریسیم از ژاپن، شکست امپراطوری انگلستان از ملت کوچک آفریقایی و انقلاب فرانسه، ایرانیان را تحت تاثیر قرار می‌دهد. شرکت زنان در این جنبش ها و اعتراض علیه ستم جنسی، زنان ایرانی (بویژه زنان بورژوا و روشنفکر) را تحت تاثیر شدید قرار می‌دهد.

تاثیر انقلاب کبیر سوسیالیستی اکتبر در بیداری زنان ایران

بعد از پایان یافتن جنگ امپریالیستی جهانی، دولت شوروی در سال ۱۹۲۱ همه‌ی اموال منقول و غیرمنقول دولت سرمایه‌دار تزاری را که در ایران موجود بود (به ارزش ۶۰۰ میلیون منسات پول طلا) بلاعوض به خلق ایران بخشید که ملت ایران را غرق در شادی کرد. در یکی از موارد قرار داد دوستی بین ایران و روسیه آمده‌است که دولت ایران از املاک و موسساتی که روسیه به ایران واگذار می‌کند، برای تأسیس موسسات عام‌المنفعه استفاده کند. دبیرستان فردوسی شهر ارومیه، مدرسه شوروی در تهران و مدارس دیگری در تبریز و انزلی از این قبیل موسسات بودند.

انقلاب کبیراکتبر را زنان روس با شعار "نان" شروع کردند و کارگران با استقرارنظام سوسیالیستی به پایان رساندند و این پیروزی تساوی واقعی زنان و مردان شوروی را در همه‌ی زمینه‌ها فراهم آورد. متعاقباً زنان روشنفکر ایرانی در اجتماعات و نشریات خود از زندگی فارغ ازستم روسیه شوروی مثال زدند و از ایشان الهام گرفتند. روزنامه شرق قادیبی(چاپ آذربایجان شوروی) که در میان زنان ایرانی خوانندگان زیادی داشت، در مقاله‌ای تحت عنوان ((کدام عوامل می‌توانند باعث ترقی ایران باشند ؟)) نوشت : پیشرفت و تکامل اجتماعی ایران با آزادی زن رابطه ی تنگاتنگی دارد . زنان ایران نیز در نامه ای خطاب به زنان آذربایجان شوروی نوشتند: پرچم سرخ انقلاب خود را به شرق نیز می‌فرستیم . ما شمارا نزدیک‌ترین دوست و راهنمای خود می‌دانیم و با صدای بلند شمارا به یاری می‌خوانیم.

خلاصه‌ی کلام در نتیجه‌ی عدم تحقق آزوی آزادی زنان پس از انقلاب مشروطه، پیکار زنان برای رفع ستم اجتماعی و جنسیتی، با پیروزی انقلاب اکتبر افزایش می‌یابد . به اعتقاد شوستر، زنان پرده‌نشین ایرانی که تجربه سیاسی و اجتماعی چندانی نداشتند، یک شبه ره صدساله رفتند و به کارهایی چون معلمی و روزنامه‌نویسی و تأسیس باشگاه زنان و مبارزات سیاسی دست‌زدند .بخشی از فعالیت‌ها را در ادامه بررسی خواهیم کرد.

۱. انجمن مخدرات وطن

هدف این انجمن که ریاست آن را بانو "آغابگم" عهده‌دار بود، دفاع از استقلال وطن، تبلیغ مصرف کالای مہنی، مخالفت باوام گرفتن از بیگانگان و… بود. از کارهای مهم این انجمن ساخت مدرسه‌ی شبانه روزی دخترانه در تهران برای قشر بی‌بضاعت بود و دیگری مخالفت سرسختانه با اولتیماتوم معروف روس وانگلیس که در جلوی مجلس شکل گرفت .در این تظاهرات هزاران زن کفن پوش سخنرانی های پرشوری در دفاع از استقلال مهن ایراد نمودند.